

ISAK
ASIMOV

SABRANI
ROBOTI

ISAK ASIMOV

SABRANI ROBOTI

Biblioteka
BESKRAJNI SVET FANTASTIKE

Urednik
Borislav Pantić

Naslov originala
Isaac Asimov
„The Complete Robot”

Copyright © Nightfall, inc 1982 This translation published by
arrangement with Doubleday, an imprint of The Knopf Doubleday
Publishing Group, a division of Random House, Inc.
Translation Copyright © 2012 za srpsko izdanje
ČAROBNA KNJIGA

ISBN 978-86-7702-259-4

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se
reprodukovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo
kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača.
Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema
odredbama Zakona o autorskim pravima.

Čarobna knjiga
Beograd 2012.

Isak Asimov

SABRANI ROBOTI

Preveli
Mirjana i Zoran Živković

**Čarobna
knjiga**

UVOD

U poznim tinejdžerskim godinama, strastveno sam gutao naučnu fantastiku. Pročitao sam mnoštvo priča o robotima i ustanovio da se one javljaju u dve vrste.

U okviru prve vrste roboti su se pokazivali kao pretnja. Mislim da ovo nije neophodno opširno objašnjavati. Takve priče predstavljale su mešavinu „klank-klanka”, „aarghha” i iskaza u stilu: „Postoje stvari koje nisu namenjene čovekovom saznanju”. Posle izvesnog vremena one su mi sasvim dojadile i više nisam mogao da ih podnesem.

Drugu vrstu (znatno malobrojniju) sačinjavale su dirljive priče o robotima. U ovim pričama roboti su sticali naklonost čitalaca, budući da su obično bivali žrtve surovih ljudskih bića. Te priče očarale su i mene. Krajem 1938. pojavile su se dve takve priče koje su ostavile posebno dubok utisak na mene. Prva je bila kratka priča Iendoua Bajndera pod naslovom *Ja, robot*, u kojoj se govori o jednom svetačkom robotu po imenu Adam Link; druga, pod naslovom *Helen O'Loj*, potekla je iz pera Lestera del Reja i dirnula me opisom robota, koji poseduje sve ono što jedna odana supruga treba da ima.

Kada sam, konačno, 10. juna 1939. (da, vodim pomnu evidenciju) seo da napišem svoju prvu priču, nije bilo sumnje u to da sam rešio da to bude dirljiva priča o robotima. Tako je nastao *Robi*, priča o robotu-dadilji, devojčici, majci punoj predrasuda, ocu slabiću, ucveljenom srcu i tužnom ponovnom susretu. (Priča se prvobitno pojavila pod naslovom – koji sam mrzeo – *Neobična drugarica*.)

Međutim, dogodilo se nešto čudno dok sam pisao tu prvu priču. Uspeo sam, naime, da dočaram mutnu viziju robota koji nije bio ni pretnja, ni dirljiva spodoba. Počeo sam da razmišljam o robotima kao o industrijskim proizvodima koje su načinili inženjeri, o robotima koji čvrsto stoje obema nogama na

zemlji. Takvi roboti bili bi sazdana sa izvesnim bezbednosnim svojstvima kako ne bi predstavljali pretnju, a istovremeno bi bili namenjeni za određene poslove, što je isključivalo nužnu dirljivosti.

Kako sam nastavljao da pišem priče o robotima, ova zamisao o pažljivo načinjenim industrijskim robotima sve više je preovlađivala u njima što je dovelo do promene celokupnog karaktera ovih priča, koje su se pojavljivale u ozbiljnim izdanjima naučne fantastike – ne samo mojih nego i priča gotovo svih autora.

To mi je veoma prijalo i ja sam se godinama, čak decenijama, hvalio unaokolo da sam „otac moderne priče o robotima”.

Kako je vreme prolazilo, dolazio sam do novih otkrića koja su me oduševljavala. Ustanovio sam, na primer, da kada sam upotrebio reč „robotika” kako bi njome definisao izučavanje robota, nisam upotrebio termin koji već postoji, nego sam izmislio pojam koji nikada ranije nije bio korišćen. (Ovo se dogodilo u priči *Kolo-naokolo*, objavljenoj 1942.)

Reč „robotika” danas se nalazi u opštoj upotrebi. Postoje časopisi i knjige u čijim se naslovima nalazi ovaj termin. U stručnim krugovima se uglavnom zna da sam ovaj pojam ja skovao. Nemojte misliti da nisam ponosan na to. Nema mnogo ljudi koji su izmislili neki koristan naučni termin i mada sam ja to učinio nehotice, nipošto nemam nameru da dopustim da ovo bilo ko smetne s uma.

Osim toga, u priči *Kolo-naokolo* prvi put sam podrobno izložio svoja „Tri zakona robotike” koji su takođe postali znameniti. U najmanju ruku, oni se navode i kad treba i kad ne treba, na svim mogućim mestima, pa tako i na onim koja nemaju nikakve neposredne veze s naučnom fantastikom, čak i u knjigama u kojima su sakupljeni opštepoznati citati. A događa se i da mi ljudi koji rade na polju veštačke inteligencije povremeno kažu kako smatraju da će im „Tri zakona...” poslužiti kao dobar vodič.

No, to još nije sve...

Kada sam pisao priče o robotima nisam ni slutio da će roboti postati stvarnost još za mog života. U stvari, bio sam uveren da

se to neće dogoditi, pa sam čak bio spreman da u tu uverenost uložim velike svote. (Drugim rečima, uložio bih petnaest centi, koliko najviše rizikujem kada sam u nešto siguran.)

Evo me, međutim, samo četrdeset tri godine pošto sam napisao prvu priču o robotima, a mi već imamo robote. I te kako ih imamo. Štaviše, oni su, na izvestan način, upravo onakvi kakvi ma sam ih ja zamišljao – industrijski roboti koje su načinili inženjeri da obavljaju posebne poslove sa ugrađenim bezbednosnim svojstvima. Mogu se videti u mnogobrojnim fabrikama, naročito u Japanu, gde postoje fabrike automobila koje su potpuno robotizovane. „Ljudstvo” uz montažnu traku na takvim mestima sastoji se, u svim fazama, od robota.

Ovi roboti nisu, doduše, inteligentni kao što su to moji – oni nisu pozitronski, nisu čak ni humanoidni. Međutim, brzo se razvijaju i polako, ali sigurno postaju sve sposobniji i svestraniji. Ko zna dokle će dogurati za narednih četrdeset godina?

U jednu stvar možemo biti sigurni. Roboti menjaju svet i vode ga u pravcu koji ne možemo jasno da predvidimo.

Odakle nam dolaze ovi roboti u realnost? Najvažniji pojedinačni izvor jeste firma pod nazivom „Unimation Inc”, iz Denberija koja se nalazi u saveznoj državi Konektikat. Posredi je vodeći proizvođač industrijskih robota na kome leži odgovornost za možda trećinu svih do sada napravljenih robota. Predsednik ove firme jeste Džozef F. Engelberger, koji je osnovao firmu u poznim pedesetim godinama, jer je bio u velikoj meri zainteresovan za robote, pa je odlučio da mu životno delo bude njihova proizvodnja.

Ali kako se, za ime sveta, Engelberger tako rano zainteresovao za robote? Prema njegovom vlastitom iskazu, roboti su počeli da ga opsedaju u četrdesetim godinama kada se, kao student fizike na Univerzitetu Kolumbija, susreo s pričama o robotima svog kolege s istog fakulteta, Isaka Asimova.

Blagi Bože!

Znate, ja svoje priče o robotima nisam pisao sa mnogo ambicije u tim sada već davnim, davnim danima. Sve što sam zapravo želeo bilo je da ih prodam časopisima kako bih zaradio

koju stotinu dolara i tako platio školarinu – i kako bih, uz to, video odštampano svoje ime.

Da sam stvarao na bilo kom drugom polju književnosti, postigao bih samo ovo potonje. Ali zato što sam pisao naučnu fantastiku, i samo zato što sam pisao naučnu fantastiku, otpočeo sam, i sam nesvestan toga, jedan lanac događaja koji sada menja lice sveta.

Uzgred budi rečeno, Džozef F. Engelberger objavio je 1980. knjigu pod naslovom *Robotika u praksi: menadžment i primena industrijskih robota* (izdavač: „Američko udruženje za menadžment”), za koju mi je ljubazno ponudio da napišem predgovor.

Sve je ovo podstaklo fine ljude iz „Dabldeja”, moje izdavačke kuće, na razmišljanje

Moje razne kratke priče o robotima rasute su u najmanje sedam različitih zbirki koje sam objavio. Zbog čega da ostanu tako rasute? Budući da su, po svemu sudeći, znatno važnije nego što je to iko mogao i da sanja (a ponajmanje ja) u vreme kada su pisane, zašto ih ne sakupiti u jednu knjigu?

Nije me bilo teško nagovoriti, te je tako pred vama trideset jedna kratka priča, koje zajedno imaju oko dvesta hiljada reči, a napisane su tokom razdoblja koje se proteže od 1939. do 1977.

TRI ZAKONA ROBOTIKE

1. Robot ne sme da povredi ljudsko biće, niti da uzdržavanjem od delanja dopusti da ljudsko biće bude povređeno.

2. Robot mora da izvršava naređenja koja mu daju ljudska bića, osim ako se to ne kosi sa Prvim zakonom.

3. Robot mora da vodi računa o svom opstanku, osim ako se to ne kosi sa Prvim i Drugim zakonom.

prvi deo

NEKI NE-LJUDSKI ROBOTI

Priče o robotima neće se javljati u ovoj knjizi hronološkim redom kako su napisane. Umesto toga, grupisaću ih po prirodi njihovog sadržaja. Ovaj prvi odeljak, na primer, sadrži priče o robotima koji nemaju ljudsko obličje već oblik psa, automobila, kutije. Zašto da ne? Industrijski roboti koji su zaista napravljeni, takođe, nemaju ljudski izgled.

Prva priča ove zbirke, *Dečakov najbolji prijatelj*, nije uvrštena ni u jednu od mojih ranijih zbirki. Napisana je 10. septembra 1974. i u njoj možete uočiti dalek odjek *Robija*, nastalog trideset pet godina ranije (koji je takođe uključen u ovu knjigu). Nemojte misliti da toga nisam svestan.

Uzged budi rečeno, takođe ćete zapaziti da je u tri priče iz ovog odeljka jasno naglašen dirljiv ton. Isto tako možda ćete primetiti da u priči *Sali* nema čak ni nagoveštaja o „Tri zakona robotike”, to jest da je tu istaknuta zamisao o robotu kao pretnji. Pa šta ako mi se i prihtelo da ponekad tako postupim? Pretpostavljam da smem. Ko me, uostalom, može sprečiti u tome?

DEČAKOV NAJBOLJI PRIJATELJ

Gospodin Anderson upita: „Gde je Džimi, draga?”

„Napolju, na krateru”, odvrati gospođa Anderson. „Ne brini. Robut je sa njim. Je li stigao?”

„Jeste. Trenutno je u raketnoj stanici, obavljaju testove. I sam jedva čekam da ga vidim. Nisam, u stvari, imao prilike nijednog da vidim od kada sam pre petnaest godina otišao sa Zemlje. Filmovi se ne računaju.”

„Džimi nikada nije nijednog video”, primeti gospođa Anderson.

„Zbog toga što je rođen na Mesecu pa ne može da poseti Zemlju. Zato sam ga i nabavio. Mislim da je to prvi koji je dospeo na Mesec.”

„Dosta je koštao”, reče gospođa Anderson, jedva приметно uzdahnuvši.

„Ni održavanje Robuta nije jeftino”, odvrati gospodin Anderson.

Džimi je bio napolju, na krateru, kao što je rekla njegova majka. Prema zemaljskim merilima bio je mršav ali prilično visok za desetogodišnjaka. Ruke i noge bile su mu dugačke i hitre. Izgledao je deblji i niži u skafandru, ali snalazio se pri lunarnoj gravitaciji bolje nego bilo koje ljudsko biće rođeno na Zemlji. Otac nije bio u stanju da ga prati kada bi Džimi pružio korak i počeo da skakuće poput kengura.

Spoljašnja strana kratera protezala se prema jugu, a Zemlja, koja se nalazila nisko na južnom delu neba (gde je uvek i bila, gledano iz Lunarnog grada), bila je gotovo puna, tako da je cela padina kratera stajala blještavo osvetljena.

Padina je bila blaga pa čak ni težina skafandera nije mogla da spreči Džimija da ustrči uz nju u lebdećim skokovima koji kao da su potirali gravitaciju.

„Hajde, Robute”, povika on.

Robut koji ga je čuo putem radija zaskiča i doskakuta za njim.

Džimi, iako je bio pravi stručnjak, nije mogao da se utrkuje sa Robutom kome nije bio potreban skafander i koji je imao četiri noge i tetive od čelika. Robut projedri iznad Džimijeve glave, napravi salto i sleti mu gotovo pod noge.

„Ne pravi se važan, Robute”, reče Džimi, „i ne gubi mi se iz vida.”

Robut ponovo zaskiča na poseban način koji je značio: „Da”.

„Ne verujem ti, prevarante”, povika Džimi, i još jednom skoči preletevši preko zakrivljene gornje ivice kratera a zatim nastavi niz unutrašnju padinu.

Zemlja zamače za vrh kraterskog zida i on se odjednom nađe u mrklom mraku, u toploj, prijateljskoj tami koja je ništila svaku razliku između zemlje i neba, osim svetlucanja zvezda.

Džimi, u stvari, nije trebalo da vežba duž tamne strane kraterskog zida. Odrasli su govorili da je to opasno ali samo zato što nikada nisu bili tamo. Tlo je bilo glatko i škripalo je pod nogama a Džimi je tačno znao gde se nalazi svaka od nekolicine gromada.

Osim toga, kako bi se uopšte mogao naći u opasnosti dok je jurio kroz tamu kada je Robut bio uz njega, poskakivao unaokolo, skičao i sijao? I da nije bilo tog sjaja, Robut je zahvaljujući radaru znao gde se Džimi i on nalaze. Džimiju ništa nije moglo da se desi dok je Robut bio s njim, jer ga je on sklanjao kada bi se našao suviše blizu neke gromade, skakao bi na njega da mu pokaže koliko ga voli, kružio bi unaokolo i tiho skičao, ili bi se tobože uplašio kada bi se Džimi sakrio iza kamena, iako je sve vreme dobro znao gde se nalazi. Jednom je Džimi ostao mirno da leži pretvarajući se da je povređen, a Robut je uključio radio-alarm i ljudi iz Lunarnog grada odmah su stigli. Otac je Džimiju očitao bukvicu zbog tog trika tako da ovaj nikada više nije pokušao ništa slično.

Upravo dok se prisećao tog događaja, začuo je očev glas na privatnoj talasnoj dužini. „Džimi, vrati se. Imam nešto da ti kažem.”

Džimi je već skinuo skafander i oprao se. Neophodno je uvek oprati se po dolasku spolja. Čak je i Robut morao da bude isprskan sprejom ali on je to voleo. Stajao je na sve četiri, dok mu je sitno,

tridesetak centimetara dugačko telo podrhtavalo i jedva primetno svetlucalo; imao je sićušnu glavu, bez usta, sa dva velika, staklena, umetnuta oka i grbom na mestu gde se nalazio mozak. Skičao je sve dok mu gospodin Anderson nije kazao: „Dosta, Robute.”

Gospodin Anderson se osmehivao. „Imamo nešto za tebe, Džimi. Trenutno se nalazi u raketnoj stanici ali dobićemo ga sutra, kada obave sve testove. Mislio sam da će biti bolje da ti sada to kažem.”

„Je l' sa Zemlje, tata?”

„Pas sa Zemlje, sine. Pravi pas. Štene škotskog terijera. Prvi pas na Mesecu. Robut ti više neće biti potreban. Ne možemo, znaš, zadržati obojicu tako da će Robuta dobiti neki drugi dečak ili devojčica.” Izgleda da je čekao da Džimi nešto kaže, ali je na kraju ipak nastavio: „Ti znaš šta je to pas, Džimi. To je nešto pravo. Robut je samo mehanička imitacija, robot-lutka. Tako je i dobio ime, ROBOT-LUTka.

Džimi se namršti. „Robut nije nikakva imitacija, tata. On je moj pas.”

„Ali nije pravi, Džimi. Robut je napravljen od čelika i žica i ima jednostavan pozitronski mozak. Nije živ.”

„Izvršava sve što zatražim od njega, tata. Razume me. Svakako da je živ.”

„Nije, sine. Robut je obična mašina. Samo je programiran da se ponaša tako kako se ponaša. Pas je živ. Kada dobiješ psa, više nećeš želeti Robuta.”

„Psu će biti potreban skafander, je li tako?”

„Da, naravno. Ali isplatiće se njegova kupovina a i navići ćeš se na njega. U Gradu mu neće biti potreban skafander. Čim stigne ovamo, uvidećeš razliku.”

Džimi se zagleda u Robuta, koji je ponovo počeo da skiči, veoma tiho, polako, kao da je uplašen. Džimi ispruži ruke i Robut mu se u jednom skoku nađe u naručju. Džimi upita: „Po čemu će se razlikovati Robut i pas?”

„Teško je to objasniti”, odvrati gospodin Anderson, „ali lako ćeš to uočiti. Pas će te zaista voleti. Robut je samo podešen da se ponaša kao da te voli.”

„Ali tata, mi ne znamo šta je u psu a ni šta on oseća. Možda se i on samo pretvara.”

Gospodin Anderson se namršti. „Džimi, razlika će ti postati jasna kada iskusiš ljubav jednog živog stvorenja.”

Džimi je čvrsto stezao Robuta, mršteći se, a očajan izraz njegovog lica nagoveštavao je da neće promeniti mišljenje. On reče: „Ali kakve veze ima kako se oni ponašaju? Šta je sa mojim osećanjima? Ja volim Robuta i jedino je to važno.”

Mali robot-lutka, koga niko nikada nije toliko stezao, počeo prodorno i ubrzano da skiči... Onako kako je to činio kada je srećan.

SALI

Sali je dolazila putem koji se spuštao od jezera; mahnuo sam joj i pozvao je po imenu. Voleo sam da sretnem Sali. Voleo sam sve njih, znate, ali Sali je najslađa od svih. O tome nema govora.

Ubrzala je kretanje kada sam joj mahnuo. To nimalo nije umanjilo njeno dostojanstvo. Ona je uvek delovala dostojanstveno. Sada se kretala tek toliko brže da mi pokaže da je i njoj drago što mene vidi.

Okrenuo sam se prema čoveku koji je stajao pored mene. „To je Sali”, rekoh.

Osmehnuo mi se i klimnuo.

Uvela ga je gospođa Hester. Rekla mi je: „Ovo je gospodin Gelhorn, Džejk. Sećaš se da ti je uputio pismo u kome te je zamolio da ga primiš.”

To su, u stvari, bile samo prazne reči. Imao sam pune ruke posla na Farmi i zaista nisam mogao da traćim vreme na poštu. Za to imam gospođu Hester. Stanuje u blizini i ume da iziđe na kraj sa raznoraznim glupostima, ne gnjaveći me njima, a što je najvažnije dopadaju joj se Sali i ostali. Nekim ljudima se ne sviđaju.

„Drago mi je što vas vidim, gospodine Gelhorn”, rekoh.

„Rejmond Dž. Gelhorn”, predstavi se on, i pruži mi ruku koju ja protresoh pa pustih.

Bio je to krupniji momak, za pola glave viši od mene a pritom i širi. Izgledao je upola mlađi od mene, kao tridesetogodišnjak. Imao je crnu, zalizanu kosu s razdeljkom na sredini, i tanke brkove, uredno štucovane. Vilične kosti su mu se širile ispod ušiju tako da je izgledao kao da ima blaži oblik zauški. Pretpostavio sam da je fin momak, jer bi u nekom filmu sigurno dobio ulogu zlikovca. Pokazaće se da ni film ne može uvek da pogreši.

„Ja sam Džejkob Folkers”, rekoh. „Kako mogu da vam pomognem?”

Osmehnuo se. Osmehivao se tako što bi razvukao usta od uha do uha i pokazivao bele zube. „Mogli biste da mi kažete nešto o vašoj Farmi, ako nemate ništa protiv.”

Čuo sam kako mi se Sali približava s leđa pa sam ispružio šaku. Skliznula je pravo niz nju i ja na dlanu osetih čvrst i sjajan emajl njenog branika.

„Lep automobil”, reče Gelhorn.

Moglo je to i tako da se kaže. Sali je bila tip „2045 konvertibl” s Henis-Karletonovim pozitronskim motorom i Armatovom šasijom. Nikada nisam video model tako finih skladnih linija. Već mi je pet godina miljenica i ugradio sam u nju sve što sam mogao da zamislim. Za sve to vreme, nijedno ljudsko biće nije selo za njen volan.

Nijednom.

„Sali”, rekoh, nežno je tapšući, „predstavljam ti gospodina Gelhorna.”

Salini cilindri zabrunđase malo jače. Pomno sam osluškivao, ne bi li začuo bilo kakvo kuckanje. U poslednje vreme, prolupali su motori gotovo svih automobila, a stanje se ne bi popravilo ni posle zamene benzina. Međutim, Sali je ovog puta zvučala savršeno, a savršena je bila i njena boja.

„Da li sva vaša kola imaju imena?”, upita Gelhorn.

Njegov glas odavao je utisak kao da ga sve ovo zabavlja, a gospođa Hester nije volela ljude koji su zvučali podrugljivo kada su govorili o Farmi. Ona mu oštro odgovori: „Svakako. Ta kola su prave ličnosti, zar ne, Džejk? Svi sedani su muškog roda, a konvertibili ženskog.”

Gelhorn je ponovo počeo da se osmehuje. „A da li ih držite u odvojenim garažama, gospođo?”

Gospođa Hester se zagleda u njega.

Gelhorn mi se obrati: „Da li bismo sada mogli da porazgovaramo u četiri oka, gospodine Folkers?”

„Zavisi”, rekoh. „Jeste li novinar?”

„Nisam, gospodine. Ja sam agent za prodaju. O čemu god budemo razgovarali to neće biti za javnost. Uveravam vas da mi je stalo do potpune privatnosti.”

„Prošetajmo malo nizbrdo. Do klupe.”

Krenusmo. Gospođa Hester se udaljila. Sali je krenula za nama.

Upitah: „Nemate ništa protiv da i Sali pođe sa nama?”

„Nipošto. Ne može da ponovi ono o čemu ćemo razgovarati, je li tako?” Nasmejao se vlastitoj šali, ispružio ruku i protrljao Salinu ukrasnu masku.

Salin motor zaurla, a Gelhorn naglo povuče šaku.

„Nije navikla na nepoznate”, objasnih.

Sali smo na klupu ispod velikog hrasta odakle smo preko malog jezera mogli da vidimo privatnu pistu. Bio je topli deo dana i najmanje trideset automobila, u punoj snazi, bilo je napolju. Čak i sa ove udaljenosti mogao sam da vidim Džeremaju kako se, kao i obično, prikrada nekom staloženom, starijem modelu, da bi potom iznenada ubrzala i protutnjala namerno cvileći kočnicama. Pre dve nedelje izbacila je potpuno starog Angusa sa asfalta pa sam joj isključio motor na dva dana. Bojim se da je to bilo uzaludno i da se povodom toga ništa ne može učiniti. Kao prvo, Džeremaja je sportski model a ta vrsta je strašno naprasita.

„Pa, gospodine Gelhorn”, počeh ja. „Da li biste mi rekli zašto želite informacije?”

Međutim, on je nastavio da posmatra okolinu. Zatim reče: „Ovo je naprosto neverovatno mesto, gospodine Folkers.”

„Voleo bih da me zovete Džejk. Svi me tako zovu.”

„U redu, Džejk. Koliko kola imate ovde?”

„Pedeset i jedna. Svake godine po jedna ili dvoje novih. Jedne godine dobili smo čak pet. Još nijedna nismo izgubili. Sva su u savršenom voznom stanju. Imamo čak model Mat-O-Mota iz '15. u voznom stanju. Jedan od originalnih automatika. To su bila prva kola ovde.”

Dobri stari Metju. Sada uglavnom provodi dane u garaži, a nekada je bio veliki tata svih kola s pozitronskim motorom. To su bili dani kada su isključivo slepi ratni veterani, paraplegičari i državnici vozili automatike. U to vreme šef mi je bio Samson Heridž, dovoljno bogat da sebi nabavi jednog takvog. Bio sam njegov šofer.

Prisetivši se toga, osećao sam se staro. Sećam se vremena kada na svetu nije bilo nijednog automobila koji bi imao dovoljno mozga da pronađe put do kuće. Upravljao sam mrtvim, glupim mašinama koje nijednog trenutka nisu mogle da se kreću bez čovečje ruke na kontrolama. U to doba takve mašine su svake godine ubijale na desetine hiljada ljudi.

Automatici su to sredili. Pozitronski mozak je u stanju da reaguje mnogo brže od ljudskog. Naravno, on je nagrađivao ljude samo da ne petljaju po kontrolama. Uđete, otkucate odredište i pustite ga da ide svojim putem.

Sada to uzimamo zdravo za gotovo, ali sećam se kada su se pojavili prvi zakoni koji su zabranili starim mašinama vožnju po auto-putevima i kretanje ograničili samo na automatike. Gospode, kakva se frka podigla. Nazivali su to raznim imenima, od komunizma do fašizma, ali auto-putevi su se ispraznili i zaustavljeno je ubijanje tako da se sve više ljudi navikavalo na tu novinu.

Automatici su, naravno, bili od deset do sto puta skuplji od vozila kojima se upravljalo ručno, tako da nije bilo mnogo onih koji su mogli da kupe privatno vozilo. Industrija se specijalizovala za izradu omnibusa-automatika. Mogli ste u bilo koje doba pozvati kompaniju i za samo nekoliko trenutaka vozilo bi se zaustavilo pred vašim vratima i odvezlo vas kuda želite. Obično biste morali da se vozite sa drugima koji su išli u vašem pravcu, ali u tome nema ničeg lošeg.

Samson Heridž je, međutim, nabavio privatna kola i ja sam, istog trenutka kada su stigla, otišao do njega. Tada još ta kola za mene nisu bila Metju. Nisam znao da će ona jednog dana postati starešina farme. Znao sam samo da me lišavaju posla i zbog toga sam ih mrzeo.

Rekoh: „Više vam neću biti potreban, gospodine Heridž?”

On odvrati: „Zbog čega si se uplašio, Džejk? Ne misliš valjda da ću se prepustiti na milost i nemilost jednoj takvoj tehničkoj novotariji? Ti ostaješ za kontrolama.”

Odvratih na to: „Ali ona idu sama, gospodine Heridž. Posmatraju put, reaguju na odgovarajući način na prepreke, ljude i ostala kola i pamte put kojim treba da idu.”

„Tako kažu. Tako kažu. Ti ćeš, svejedno, sedeti za volanom u slučaju da nešto pođe naopako.”

Čudno kako možete zavoleti jedna kola. Nedugo potom već sam ih zvao Metju i sve vreme trošio sam na njegovo glancanje i održavanje. Pozitronski mozak najbolje se održava kada sve vreme drži pod kontrolom šasiju, što znači da se isplati imati stalno napunjen rezervoar kako bi motor mogao i danju i noću lagano da radi. Posle izvesnog vremena, već sam bio u stanju da po zvuku motora odredim kako se Metju oseća.

I Heridž je na svoj način zavoleo Metjua. Nije imao nikog drugog koga bi voleo. Razveo se ili nadživeo tri žene, nadživeo petoro dece i troje unučadi. Možda zato kada je umro nije bilo iznenađujuće što je u oporuci naložio da se njegovo imanje preobrazi u Farmu za islužene automobile kojom je trebalo ja da upravljam a Metju da bude prvi član cenjenog niza.

To je postao moj život. Nikada se nisam oženio. Ne možete se oženiti i nastaviti da se brinete o automaticima onako kako bi trebalo.

Novine su smatrale da je sve to smešno, ali posle izvesnog vremena prestale su da zbijaju šale oko toga. S nekim stvarima se ne možete šaliti. Možda nikada niste bili u mogućnosti da sebi priuštite automatik a možda nikada nećete ni biti, ali, verujte mi na reč, zavoleli biste ga. Veliki su radnici i krajnje su krhki. Treba biti čovek bez srca pa loše postupati s njima ili dopustiti da to neko drugi čini.

Pošto bi izvesno vreme posedovali automatik, oni vlasnici koji nisu imali naslednika za koga bi bili ubeđeni da će se dobro brinuti o njemu, postarali bi se da ga uz izvestan prilog ostave Farmi.

Objasnio sam to Gelhornu.

On primeti: „Pedeset i jedan automobil! To je mnogo novca!”

„Minimum pedeset hiljada po automatiku je prvobitno ulaganje”, odvratih. „Sada vrede mnogo više. Štošta sam uradio na njima.”

„Održavanje Farme je sigurno skupo.”

„U pravu ste što se toga tiče. Farma ne donosi zaradu što nas

oslobađa poreza i, naravno, novopristigli automatici obično dolaze sa poverenim sredstvima u vidu priloga. A troškovi stalno rastu. Moram da očuvam uređenost ovog mesta; stalno asfaltiram i popravljam puteve; tu su još benzin, ulje, popravke i razne novine. Nakupi se.”

„Već se dosta vremena bavite time.”

„Kako da ne, gospodine Gelhorn. Trideset tri godine.”

„Kako mi se čini, niste od toga imali mnogo lične koristi.”

„Kako nisam? Iznenadujete me, gospodine Gelhorn. Imam Sali i pedeset drugih. Pogledajte je samo.”

Smešio sam se. Nisam mogao da se obuzdam. Sali je bila do bola čista. Mora da je neki insekt uginuo na njenom vetrobranu, ili se spustila nekakva trunka prašine, pa se ona odmah bacila na posao. Promolila se mala cev i naprskala deterdžent po staklu. On se brzo razlio preko površinskog silikonskog premaza i brisači su se istog časa našli na mestu, prelazeći preko vetrobrana, saterujući vodu u mali kanal kojim je odvođena kako bi kapala na tlo. Ni kap vode nije pala na njenu sjajnu haubu boje zelene jabuke. Brisač i cev sa deterdžentom vratili su se na mesto i nestali.

Gelhorn primeti: „Nikada nisam video da jedan automatik to radi.”

„Pretpostavljam da niste”, odvratih. „Ugradio sam to samo na našim kolima. Ona su čista. Stalno čistite svoje staklo. To im se dopada. Sali sam čak ugradio brizgalice voska. Svake noći se glanca tako da možete da se ogledate i obrijete gledajući se u bilo kom njenom delu. Kada bih uspeo da maknem novac, ugradio bih to i ostalim devojkama. Konvertibili su veoma tašti.”

„Mogu vas naučiti kako da maknete novac ako je to ono što vas zanima.”

„To je uvek aktuelno. Kako?”

„Zar se to samo po sebi ne podrazumeva, Džejk? Svaka od vaših kola vrede najmanje pedeset hiljada, sami ste rekli. Kladim se da cena većine dostiže šestocifreni broj.”

„Pa?”

„Da li ste ikada pomišljali da prodate nekoliko?”

Odmahnuh glavom. „Izgleda da ne shvatate, gospodine Gelhorn. Ne mogu nijedna prodati. Ona pripadaju Farmi, a ne meni.”

„Novac bi otišao na Farmu.”

„U pristupnici Farme stoji da će kola dobijati stalnu negu. Ne mogu biti prodana.”

„A šta je sa motorima?”

„Ne razumem.”

Gelhorn se pomeri, a glas mu postade poverljiv. „Slušajte, Džejk, dozvolite da vam objasnim situaciju. Postoji veliko tržište za privatne automatike, samo kada bi oni mogli da se proizvode dovoljno jeftino. Je li tako?”

„To nije nikakva tajna.”

„A devedeset pet odsto troškova odlazi na motor. Je li tako? Znam gde možemo nabaviti školjke. Takođe, znam gde možemo prodati automatike po dobroj ceni... dvadeset do trideset hiljada za jeftinije modele, možda pedeset ili šezdeset za one bolje. Potrebni su mi samo motori. Je l' vam jasno rešenje?”

„Nije, gospodine Gelhorn.” Bilo mi je, ali hteo sam da ga čujem od njega.

„Evo ga ovde. Imate pedeset jedan motor. Pravi ste stručnjak za automobile, Džejk. Morate biti. Sposobni ste da odvojite motor i da ga smestite u druga kola tako da niko neće moći da primeti razliku.”

„To ne bi bilo baš etički.”

„Kolima ne biste nimalo naudili. Učinili biste im uslugu. Iskoristite starija kola. Upotrebite taj stari Mat-O-Mot.”

„Stanite malo, gospodine Gelhorn. Motori i školjke nisu razdvojene jedinice. Oni su jedinstveni. Ti motori su navikli na sopstvena tela. Ne bi bili srećni u nekim drugim kolima.”

„U redu, s tim se slažem. Tu ste u pravu, Džejk. To bi bilo kao da vam neko izvadi mozak i stavi ga u tuđu lobanju. Je li tako? Vama se to ne bi dopalo?”

„Mislim da ne bi. Ne, ne bi.”

„Ali šta bi bilo kada bih uzeo vaš mozak i stavio ga u telo nekog mladog atleta. Šta mislite o tome, Džejk? Vi više niste baš mladi. Kada bi vam se ukazala prilika, zar ne biste uživali da

vam je ponovo dvadeset? To je ono što nudim nekim od vaših pozitronskih motora. Stavili bismo ih u nove školjke iz '57; najnovije konstrukcije."

Nasmejaao sam se. „To baš nema mnogo smisla, gospodine Gelhorn. Pojedina naša kola možda jesu stara, ali su dobro održavana. Niko ih ne vozi. Dozvoljeno im je da rade šta god žele. Ona su u penziji, gospodine Gelhorn. Ne bih pozeleo telo dvadesetogodišnjaka ako bi to značilo da ću do kraja svog novog života morati da kopam jarkove i da nikada neću imati dovoljno da se najedem... Šta ti misliš o tome, Sali?"

Dvoje Salinih vrata se otvoriše, a zatim se prigušeno zalupiše.

„Šta to bi?“, upita Gelhorn.

„Tako se Sali smeje.“

Gelhorn natera sebe da se osmehne. Pretpostavljam da je pomislio kako je to neukusna šala. On reče: „Budite razumni, Džejk. Kola se prave da bi se vozila. Verovatno nisu srećna, ako ih ne vozite.“

Primitih: „Sali niko nije vozio pet godina. Meni se čini da je srećna.“

„Nisam siguran.“

Ustao je i polako krenuo prema Sali. „Zdravo, Sali. Da li bi se malo provozala?"

Salin motor poče je da turira. Otišla je malo u rikverc.

„Ne navaljujte, gospodine Gelhorn“, rekoh. „Poznata je po svojoj ćudljivosti.“

Dva sedana nalazila su se nekih stotinak metara uz put. Zaustavila su se. Možda su, na neki svoj način, posmatrala. Nisam lupao glavu oko toga. Netremice sam promatrao Sali.

Gelhorn reče: „Smiri se, Sali.“ Bacio se i uhvatio kvaku na vratima. Naravno, kvaka se nije pomerila.

On primeti: „Ali pre samo jedan minut vrata su se otvorila.“

Odvratih: „Automatska brava oseća kada je Sali potrebna privatnost.“

On je pusti, a zatim reče, sporo i promišljeno. „Kola sa osećanjem za privatnost ne bi trebalo da se vozikaju unaokolo sa spuštenim krovom.“

Udaljio se tri do četiri koraka, a onda je brzo, tako brzo da nisam uspeo ni da zakoračim da ga zaustavim, potrčao napred i skočio u kola. Iznenadio je Sali, jer ju je, čim se spustio, isključio pre nego što je uspela da zakoči bravu.

Prvi put za pet godina Salin motor je zamukao.

Mislim da sam vrisnuo, ali Gelhorn je brzo uključio ručno upravljanje i pokrenuo motor. Sali je ponovo oživela, međutim, nije mogla slobodno da dela.

Krenuo je putem. Sedani su i dalje bili na istom mestu. Okrenuli su se i odvezli odatle, ne baš brzo. Pretpostavljam da ih je sve ovo zbunilo.

Jedan je bio Đuzepe, iz milanskih fabrika, a drugi Stefan. Uvek su bili zajedno. Obojica su bili novi na Farmi, ali ipak su ovde boravili već dovoljno dugo da znaju da naša kola nemaju vozače.

Gelhorn je nastavio da ide napred, a kada je sedanima konačno postalo jasno da Sali ne namerava da uspori, zapravo da nije mogla da uspori, bilo je suviše kasno za bilo šta osim za preduzimanje očajničkih mera.

Razdvojili su se, svako je krenuo na svoju stranu, a Sali je projurila između njih poput munje. Stiv je probio ogradu prema jezeru i zaustavio se na travi, u blatu, samo nekoliko centimetara od vode. Đuzepe je pocupkivao preko zemljišta pored puta dok se tresući nije zaustavio.

Vratio sam Stiva na put i upravo sam pokušavao da utvrdim da li mu je ograda prčinila kakvu štetu, kada se Gelhorn vratio.

On otvori Salina vrata i iziđe. Nagnuvši se nazad, isključio je motor po drugi put.

„Eto”, reče on. „Mislim da joj je ovo baš prijalo.”

Suzdržavao sam se. „Zašto ste projurili između sedana? Nije bilo nikakvog razloga za to.”

„Sve vreme sam očekivao da se sklone.”

„I jesu. Jedan je proleteo kroz ogradu.”

„Izvinite, Džejk”, reče on. „Mislio sam da će ići mnogo brže. Znao sam da je. Vozio sam se mnogim automatobusima, ali sam u privatni automatik seo samo dva, tri puta u životu, a sada sam ga prvi put vozio. Jeste li se uverili, Džejk. Morao sam da se

provozam a inače se ne uzbuđujem baš tako lako. Kažem vam da će biti dovoljno da ponudimo cenu dvadeset posto ispod zvanične, čime ćemo steći odlično tržište, tako da će zarada iznositi devedeset odsto.”

„Koje ćemo podeliti?”

„Pola-pola. I ne zaboravite da ja na sebe preuzimam sav rizik.”

„E pa lepo. Ja sam vas saslušao. Sada vi saslušajte mene.” Podigao sam glas, jer sam bio suviše ljut da bih i dalje bio ućtiv. „Povredili ste Sali kada ste isključili motor. Kako bi se vama dopalo da vas neko jednim udarcem onesvesti? Upravo to činite Sali kada je isključite.”

„Preterujete, Džejk. Automatobusi se isključuju svake noći.”

„Svakako, zbog toga i ne želim da niko od mojih devojaka i momaka završi u vašim pomodnim školjkama '57, jer ne znam kako ćete se o njima brinuti. Automatobusima su potrebne obimne popravke pozitronskih kola svakih nekoliko godina. Stari Metju nije taknut dvadeset godina. Šta mu možete ponuditi u poređenju s tim?”

„Uzbuđeni ste. Treba da razmislite o mom predlogu kada se smirite i onda stupite u vezu sa mnom.”

„Dovoljno sam razmišljao. Ako vas ikada ponovo vidim, pozvaću policiju.”

Stisnuo je usne koje su postale veoma ružne. „Samo trenutak, stari.”

Prekinuh ga: „Samo trenutak, kažem ja vama. Ovo je privatni posed i naređujem vam da se gubite.”

On slegnu ramenima. „E pa, onda, doviđenja.”

Odvratih: „Gospođa Hester će vas otpratiti sa imanja. Neka to 'doviđenja' bude 'zbogom'.”

Ali nije bilo zbogom. Video sam ga ponovo posle dva dana. Da budem precizniji nakon dva i po dana, jer bilo je podne kada smo se prvi put sreli, a nešto malo posle ponoći kada smo se ponovo videli.

Uspravio sam se u krevetu kada je upalio svetlo i onako zaslepljen počeo sam da žmirkam sve dok nisam shvatio šta se

dešava. Kada sam uspeo da progledam, nije morao mnogo da mi objašnjava. U stvari, nije morao uopšte ništa da mi objašnjava. U desnoj šaci držao je pištolj, čija se gadna, mala, igličasta cev jedva nazirala između njegova dva prsta. Znao sam da je trebalo samo da poveća pritisak šake pa da budem raskomadani.

On reče: „Obucite se, Džejk.”

Nisam se pokrenuo. Samo sam ga posmatrao.

On dodade: „Slušajte, Džejk, poznata mi je situacija. Sećate se da sam vas posetio pre dva dana. Nemate stražara ovde, nemate elektrificirane ograde, niti ikakve signale upozorenja; ništa.”

Odvratih: „Nije mi potrebno. Za sada vas ništa neće sprečiti da odete, gospodine Gelhorn. Da sam na vašem mestu, učinio bih to. Ovo mesto ume da bude veoma opasno.”

Kratko se nasmejao. „I jeste za svakoga ko se nalazi s pogrešne strane pištolja.”

„Vidim ga”, odvratih. „Znam da ga imate.”

„Krenite, onda. Moji ljudi čekaju.”

„Neću, gospodine Gelhorn. Ne mičem se dok mi ne kažete šta želite, a najverovatnije ni onda.”

„Prekjuče sam vam izneo svoj predlog.”

„Odgovor je i dalje odričan.”

„Sada imam i dodatak na taj predlog. Došao sam ovamo s nekoliko ljudi i automatobusom. Ovo je vaša jedinstvena prilika da počete sa mnom i demontirate dvadeset pet pozitronskih motora. Svejedno mi je kojih dvadeset pet ćete izabrati. Utovarićemo ih u automatobus i odneti. Kada ih se rešimo, pobrinuću se da dobijete svoj deo novca.”

„Pretpostavljam da mi za to dajete reč.”

Kao da nije shvatio da sam sarkastičan, reče: „Tako je.”

Ponovo ga odbih: „Ne.”

„Ako nastavite da me odbijate, obavićemo to na moj način. Sam ću demontirati motore, samo što ću to uraditi na svakom od ukupno pedeset i jednog. Bez izuzetka.”

„Nije lako demontirati pozitronski motor, gospodine Gelhorn. Jeste li vi stručnjak za robotiku? Čak i da jeste, znate, ja sam modifikovao te motore.”

Sabrani roboti predstavljaju celokupnu zbirku klasičnih priča o robotima Isaka Asimova. U ovim pričama, Asimov definiše Tri zakona robotike i uvodi doba robota – vreme u kojem Zemljom vladaju gospodari-mašine i u kojem su roboti čovečniji od ljudi. Knjiga *Sabrani roboti* je antologija za sva vremena, sačinjena od neverovatnih i zabavnih priča o robotima koje nas na čudesan način upoznaju s robotskim razmišljanjem. Zbirku čini trideset jedna kratka priča, a sve priče su napisane između 1939. i 1977. godine.

Asimov je zaslužan za postojanje pojma „robotika“. Termin koji je danas u opštoj upotrebi skovao je da bi opisao izučavanje robota (u priči *Kolo-na-oko*, objavljenoj 1942. godine). U toj priči, Asimov je prvi put eksplicitno izložio i Tri zakona robotike, koja su takođe postala znamenita.

Tri zakona robotike

1. Robot ne sme povrediti ljudsko biće niti, uzdržavanjem od delanja, dopustiti da ljudsko biće bude povređeno.
2. Robot se mora pokoravati svim naređenjima ljudskog bića, ukoliko se ta naređenja ne kose s Prvim zakonom.
3. Robot mora nastojati da odbrani sebe po svaku cenu, ukoliko se to ne kosi s Prvim i Drugim zakonom.

U kasnijim delima, u kojima roboti preuzimaju odgovornost za upravljanje čitavim planetama i ljudskim civilizacijama, Asimov je dodao i Nulti zakon:

0. Robot ne sme naškoditi čovečanstvu niti, uzdržavanjem od delanja, dopustiti da se čovečanstvu nanese šteta.

Ciklus o robotima čine zbirka priča *Sabrani roboti* i serijal od četiri romana: *Čelične pećine*, *Golo sunce*, *Roboti zore* i *Roboti i carstvo*.

Isak Asimov (1920–1992) jedan je od najvećih pisaca naučne fantastike u istoriji. Poznat je po svojim serijalima o Zadužbini i robotima, koje je kasnije spojio u jedinstven ciklus, kao i po nizu izvanrednih samostalnih romana i priča.